

נאמר של נייר

סיפורת בלשית כסיפורת יפה בתרגום לעברית

ריחו המר של פיצול-נפש ספרותי * הרוטשילדים

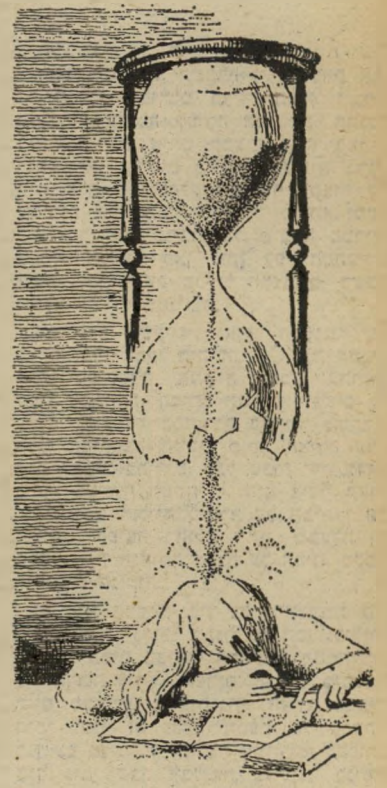
וארץ ישראל * הנבילה של "פרס נובל"

מותחנים

הגל החדש

אחרי השיגשוג המפתיע של ספרי מדע-בידיוני, ששינו בשלוש השנים האחרונות כמה מהרגלי הקריאה של צרכי-התרבות הישראלי, החל באחרונה לשגשג גל חדש של ספרי-מתח. או מותחנים כפי שאלה מכונים כיום. שורות אלה מוקדשות לכמה מהמותחנים החדשים, ובעיקר לשלושה הראשונים, שראו אור בסדרה החדשה של עמ' עובד.

הבכור הבדוני. הסופר יאנוז פון דה וטרנינג היה הולנדי צעיר ושמרן, סוחר מצליח באמסטרדם, עד שלפתע מאס בכל נושג את עסקיו. הוא ויתר על פרנסה קבועה ויצא לתור את העולם, נעשה נזיר בודהיסטי במינור גינה בטיבט, שם חיבר שני ספרים העוסקים בתורת הוין: הראי הריק והצצה אל האין. עם שובו להולנד גוייס לשירות-לאומי במיטרת אמסטרדם כתחליף לשירות צבאי. שירותו כשומר הוליד את גיבורי סדרת המותחנים שלו, הסמלים גריפסטר והד גיר. הם הנחשבים לגיבורי תרבות ב'אנר ספרותי זה, או כמאמר אחד המבקרים האמריקאים, "כמה נעים ומפתיע לקרוא על שני בלשים שי-

ירשכים ושזתים יין ולא בירה, ומתוכחים על פילוסופיה ולא על נטיות..."
 סיפור הראשון של דה וטרנינג בעברית הוא הבכור הבלונדי, שעלילתו מתמקדת בבכור בלונדי, ששני הבלשים ההולנדים מנסים לקשר אותו לפרשיית-רצח מתחמקת.
רוס מקדונאלד, שגולד בסאן-פרנסיס קו ב-1915, אינו סתם מחבר מותחנים

אלא סופר שזכה בארצות-הברית בפרסים ספרותיים רבים. גיבוריו של מקדונאלד הם תושבי החוף המערבי של ארצות-הברית. גיבור סיפורו הראשון בעברית, היפהיה הנודמת, הוא ארצ'ר, הנע כרוח רפאים בשדרות סאנט ובשאר מקומות המפתח של החלום האמריקאי. ארצ'ר הוא עוד מרכיב של מיתוס הקשיחות האמריקאי, הממלמל דברים כמו: "הרגשתי כאילו הזכתי לאיבוד בקטטמבט... רגע אחד ישבתי במכונית והתבוננתי אל ה"עיר... הוא מדבר על עיר, שתושביה מוכיחים לו, מלחים בתנועת עקמות, כמו נשמות כניהיגום... הנעים בתוך אותו "ערפית צהבהב שגותר מאתמול".

ארצ'ר נע בתוך תופת של חיים מודרניים ואלימות, הורס ומנפץ את כל המחיצות שאניני-טעם למיניהם טרחו להציב בין ספרות בלשית לספרות טהורה. ארצ'ר הוא אדם העולה להתמודד בוירה של ה"אלימות, כשהוא מייצג את הטוב עלי אדמות גוסס אמריקה.

על שוטרים וציירים. הסופרת נאיו מארש, ילידת ג'ורג'יה, נחשבת לאחד המאורות שבספרות-הבלשית הבריטית. כמה מספרי המתח שלה, שהומתחו לטל-וויזיה, הוקרנו בטלוויזיה הישראלית. מארש משלבת בספריה פרטים מתוך הווי האמנים, גיבור הפרשה הראשון הוראת אור בעברית, על שוטרים וציירים*, הוא סיר רודריק אלין, מפקח הסקוטלנדיארד, בן אצילים ואיש-תרבות שהוא בעלה של ציירת נודעת, המוליך תרשיה מסתורית, על סיפונה של הספינה זודיאק.

"המרגל הקטן", אנדריי ביקוב הוא מדען רוסי, המנסה ליצור קשר עם גרמי שמיים רחוקים. הוא מוצב במאלי, אפריקה, במיסגרת עבודתו בשירות הביון הסובייטי. גם אשתו היא סוכנת אמיצה, בעלת נטיות לסביות מובהקות. שניהם גיבורי סיפורו של סופר-המתח הבריטי הנודע לן דייטון, המרגל הקטן***, שעלילתו מוחאמת לעידן הלוויינים, ביקוב מחליט ברגע קריטי מסוים לערוק למערב, כדי שיוכל להגשים את מטרתו המדעית. המערב מוגיין בו, מכיון שהוא אחד המומחים הבולדים ל-מיזורים (וריאציה של קרני לייזר).

סיפורו של דייטון הוא בבחינת סינגון חדש המתאר מרגלים מעודנים ומתוחכמים, משני צידי מסך-הברזל, על מעלותיהם ועל חסרונותיהם. מרגלים שבקרבות-המגע בני גיהם אין מנצחים ומנוצחים, אין טובים ורשעים — וכל שגונות הוא תיחכום של מאבק בין אידיאות שונות.

שדה הבצל, 15 שנה היה ג'וזף ואמבו סמל-בולשת במיטרת לוס-אנג'לס, עד שהפך סופר המנסה לחאר את חיהם של השוטרים בחברה האמריקאית, על ערי כיה ואלימותה. סיפורו הראשון בעברית, שדה הבצל****, מבוסס על מעשה אמיתי. סיפור עלילת הספר הוא אירוע, שוואמבו היה מעורב בו כבלש. גיבורו של הסיפור, גימי סמית, כתב אוטוביוגרפיה המאמת את תיאוריו של ואמבו.

* רוס מקדונאלד — היפהיה הנמה; סדרת פנאי; הוצאת ספרית פועלים; עברית: אריה סיוון; 288 עמודים.
 ** נאיו מארש — על שוטרים וציירים; סדרת מתח, הוצאת עמ' עובד; עברית: אברהם קדימה; 248 עמודים (כריכה רכה).
 *** לן דייטון — המרגל הקטן; מתח — מועדון קוראי מערב, הוצאת זב"ט; עברית: חיים גליקשטיין; 204 עמודים (כריכה קשה).
 **** ג'וזף ואמבו — שדה הבצל; סיד' רת מתח, הוצאת עמ' עובד; 456 עמודים, עברית: כרמית גיא (כריכה רכה).

שדה הבצל הוא סיפור תיעודי בעל רמת אמנות גבוהה, המביא תיאורים חושפניים של אורח החיים האמריקאי, העשויים לעורר קינאה רבה אצל כמה מסופריה של אמריקה.
 כאן המקום לשבח את עורך סדרת-המותחנים החדשה של הוצאת עמ' עובד, **אמנון אחינעמי**, שטעמו והקפדתו הינם חלק מהצלחה ראשונה זו.

מקור

חידת התמוז

הסופר בנימין תמוז הוא בבחינת חידה מורה. יש בכוחו להגיע בספר אחד מפרי-עטו למיצוי טהור ונטול סייגים של בעייה המעיקה עליו כמחבר ועל החברה הישראית כחברה, ובספר אחר ליצור יצירה ריקנית, קיטשית, מסורבלת ומשוללת כל עניין חברתי או אישי. כך היה בספרו משלי בקבוקים, שבו עלה בידו לזקק מיכ"ל לול של בעיות, וברקוויאם לנעמן, שהיה בבחינת רומן-משרתות לעם-אדונים. ב"רקוויאם טרח המחבר לומר הרבה, או להתחזות לאדם האומר הרבה, שעה שלא אמר דבר.

שני ספרים שאותם פירסם תמוז השנה: ריחו המר של הגרניום*, שהוא קובץ של ספק סיפורים ספק פרקים המתחברים לסיפור מקיף יותר, והמינוטארד**, שהוא ספק רומן-בלשי ימתיכונג, ספק איחוי מלאכותי של שברי טכסטים מתוך מגינה של סופר, שנועדו להנציח אידיאונים יצירתי מסויים. שני ספרים חדשים אלה מחזקים את אותה חידה ספרותית, שניתן לכנותה חידת התמוז.

ריחו המר של הגרניום, את מקומו בספרות הישראלית ביסס תמוז כבר לפני שני דורות ספרותיים. בקובץ סיפוריו חולות הוהב הביא תמונת-נוף ומצב אנושי של ארץ-ישראל שאינה זו העובדת אלא האזרחית, ארץ-ישראל שאנשיה תוהים בינות לרעיונות פוליטיים מוריים ובלתי מקובלים.

בריחו המר של הגרניום מופיעה קשת של גיבורי תמוז בעבר הרחוק. הסיפור הראשון מחזיר לחיים הספרותיים את גיבורו החצי-סיקסקי **אליקום**: "לפני שחלצו לאליקום שבע שנים מצא לו בתי זוג כלכבו ונשבע כלכו לשאת אתה לאשה... בגיל שלפני בר-מיצוה, נתפתה אליקום לראית את עצמו כמין מלך, גם אם לא מלחיה, והוא הופך לגיבור ספורטאי של בני זרר ועובר את חווייתו המינית עם אשה בגיל שבו חבריו רק חולמים: "הרכבים הנפלאים שנעשו בו בכוסר הי הוא נטלו את חברתו לכדי רגע, וכששבה אליו רחשו שמע את הקול שדיבר באוזניו כימי ילדותו...".

תמוז מצליח להנפיש דמויות קטנות, פשוטות אך אמניות בנופים החוליים של תל-אביב בשנות ה'20 וה'30, אל הדמויות משתרבב בעקשנות כמעט בלתי-מתפשרת דיוקנו של המחבר, המוסתר ביד אמן.

בריחו המר של הגרניום מצוי מיון של

* בנימין תמוז — ריחו המר של הגרניום; סיפורים, הוצאת הקיבוץ המאוחד + קרן תל-אביב לספרות ולאמנות; 192 עמודים (כריכה רכה).
 ** בנימין תמוז — מינוטארד; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 151 עמודים (כריכה רכה).

תהליך צמיחה של העיר תל-אביב בהערות אגביות, כמו: "אחרי המילחמה נברה מעט תנועת הבנייה בתל-אביב תרישה שב אל עבודות הסיד והחול, שמהם נבנתה העיר". עיר שבה ביאליק מחפש משוררים בין הקיוסקים לחולות: "הנה, משחתך היום משורר בישראל — אמר הגינות. למן היום הזה, אמור להכריז: ביאליק משהני. בחורי יקרו, אשרו יולדתך, שב, נשתה תה. עוד מעט יבוא רבניצקי ונשתה תה...".

עוד פירור של אפיון מאותם ימים של הקמת תל-אביב וביסוס תרבותנו הארצי-ישראלית הוא הסיפור על גודד מגיני השפה. אחד נאסר בעוון השלת תלונה

בנימין תמוז
תמוז הוא אויבו של תמוז

בחלון-ראווה של חנות ששמה אינו עברי. אומר לו השוטר: "אתה מאלה? ואני חשבת שרק לידים מן הגימנסיה הרצליה שוברים הלונות. יש שם אחד קבוצה, כזה עם פעמים על הפנים... נו, מה לעשות, השופט כבר יתן לך איזה חודש, אני חושב. ובגתיים תשב אצלנו היללה. אין חתני רה...".

בנימין תמוז מביא בריחו המר של הגרניום יום שברים מתוך רומן גדול, שמעודו לא כתב. שברים אלה מצויים ביצירותיו מאז ראשית כתיבתו הספרותית. בספרו נטיון שני, נטיון שלישי מתוודה גיבורו: "יש לי כמזבן, תעודת-בגרות, מרדפת וחתימה כזה, עם ציורים מעולים; אלא שהיא מווייפת. אין היא מעוייפת ממש, מפני שכל החתימות — של המנהל, חבר המורים והמתלה — הן חתימות מקוריות וגם בכחיות עמדתו יפה. אלא שכל זה היה פרי רמאות תניבה. בשנת 1929, סיפור שאת שורשו ימצאו הסקרנים ביצירתו המוקדמת של תמוז. אלא שכאן הוא מוליך את גיבורו ואליו מציפוריו הכמעט-גרוי טסקיים, ואפילו מציפורים. מספר גיבורו: "הייתו באמצע שנות השלושים של חיי כשהגשתי בקשה לגימנסיה בתל-אביב להתקבל כתלמיד בכיתה האחרונה, כדי לעמוד בבחינות-הבגרות. נטלתי שנת שבי תון, הבאתי עמי תעודה של המחלקה השביעית וטענתי שפרצתי לסיים את חוק לימודי המחלקה השמינית. הם לא יכלו לסרב לי, וקיבלו, את בתי ואת בני שליחתי לבי-תפסר הקלא...". אלא שה-נטיון אינו עולה יפה, ושנים אחר כך